

Sławomir Bukalski¹

RELIGIJNOŚĆ JAKO KRYTERIUM JAKOŚCI NARZECZEŃSTWA I MAŁŻEŃSTWA

Wstęp

Literatura psychologiczna podejmująca problematykę religijności wręcz jednogłośnie wskazuje na związek dojrzałej religijności z dojrzałą osobowością. Ogólna zasada psychologiczna mówi, że religijność człowieka funkcjonuje poprzez jego osobowość, jest powiązana przede wszystkim z osobowością. Władysław Prężyna zaznacza, że to powiązanie „bywa nieraz tylko nieznaczące, marginesowe z powodu niedojrzałej samej osobowości, kiedy jednostka nie posiada sprecyzowanej filozofii życia, zintegrowanej hierarchii wartości”². Połączenie religijności z niedojrzałą osobowością wskazuje zwykle na niedojrzałą religijność. Można natomiast stwierdzić, że osoba dojrzała osobowościowo nie reprezentuje żadnej relacji do Boga lub reprezentuje niedojrzałą religijność. Z badań psychologicznych można wnioskować, że osoby dojrzałe osobowościowo potrafią skuteczniej rozwiązywać własne problemy życiowe oraz skuteczniej pomagają innym osobom w ich problemach. Mając na uwadze powyższe prawidłowości, należałoby postawić pytania problemowe: czy nupturieni, którzy wykazują się jakimś typem religijności, mogą z większą jakością przeżywać własne narzeczeństwo, a w konsekwencji już na tym etapie troszczyć się o jakość przyszłego małżeństwa? I po drugie: jaki typ religijności przekłada się na jakość aktualnego związku narzeczeńskiego i przyszłego związku małżeńskiego? Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na powyższe pytania problemowe.

Wprawdzie literatura przedmiotu podejmuje problematykę religijności i ogólnej jakości życia, to jednak związek religijności oraz jakości narzeczeństwa oraz późniejszego małżeństwa jest stosunkowo mało rozpoznany pod względem badawczym. „Religijność jest silnie związana ze sferą jakości życia, co znajduje potwierdzenie w licznych badaniach w zakresie szeroko rozumianego zdrowia fizycznego i psychicznego, odnoszących się szczególnie do takich aspektów, jak zadowolenie z życia, szczęście czy doświadczenie

¹ Ks. dr hab. Sławomir Bukalski, prof. US – dr nauk humanistycznych w zakresie psychologii, habilitacja z nauk teologicznych w zakresie teologii pastoralnej; Uniwersytet Szczeciński, Wydział Teologiczny (Katedra Nauk o Rodzinie); zainteresowania naukowe dotyczące jakości narzeczeństwa i małżeństwa, problematyka sekt, podatności młodzieży na oddziaływania grup kultowych; e-mail: slawekb@list.pl.

² Władysław Prężyna, *Funkcja postawy religijnej w osobowości człowieka* (Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1981), 47.

pozytywnych uczuć na przestrzeni dłuższego okresu życia”³. Badania dotyczące przynależności religijnej małżonków oraz trwałości i jakości związku były podejmowane przez polskich badaczy⁴. W kontekście wzajemnego związku religijności i jakości narzeczeństwa wspomniana zależność jest jeszcze mniej znana. Tymczasem religijność wywiera wpływ nie tylko na życie psychiczne człowieka (emocje, uczucia), na elementy procesu poznawczego (wyobrażenia, spostrzeganie, myślenie), ale i na jego postępowanie i relacje interpersonalne. Analiza życia małżeńskiego czy też wcześniejszego przygotowania do małżeństwa wskazuje, że osobiste oraz wspólnotowe praktyki religijne wpływają na relacje narzeczeńskie i małżeńskie, modelują te interakcje, a często także determinują poziom jakości życia.

Artykuł składa się z trzech części. Pierwsza prezentuje rozważania dotyczące dojrzałej religijności, druga ukazuje wybrane kryteria jakości związku, natomiast trzecia część to końcowa refleksja ukazująca wzajemne zależności religijności oraz jakości związku narzeczeńskiego i małżeńskiego.

Problematyka dojrzałej religijności

Religijność człowieka jest rzeczywistością złożoną. Składają się na nią wewnętrzne, subiektywne akty człowieka (np. specyficzne myślenie, medytacja, doświadczenia duchowe, przeżycia, duchowe uniesienia, przekonania, pragnienia, dążenia), jak również wytwory zewnętrzne, różnorodne zachowania (praktyki religijne, rytury, nabożeństwa). Różne dziedziny nauki (filozofia religii, teologia, psychologia i socjologia religii), podejmując rozważania nad religijnością człowieka, próbują wskazać istotę dojrzałej religijności oraz możliwości jej kształtowania. Niniejsze spojrzenie ma charakter teologiczno-psychologiczny. Człowiek – zasadniczo od początku swego istnienia – w rozmaity sposób wyrażał osobiste poszukiwanie Boga. Dzieje się to poprzez wierzenia i akty religijne, takie jak: modlitwa, ofiara, kult, medytacja. Charakter tych zachowań jest tak powszechny, że *Katechizm Kościoła Katolickiego* stwierdza, iż człowiek może być nazwany istotą religijną. Choć stwierdzenie to wywołało dyskusję, to pojawia się ono w katechizmie obok wskazania, które nie budzi żadnych kontrowersji, że człowiek jest „otwarty” na Boga⁵.

³ Dariusz Krok, *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych* (Opole: Redakcja Wydawnictw WT UO, 2009), 178.

⁴ Maria Braun-Gałkowska, „Znaczenie religijności małżonków dla powodzenia ich związku”, w: *Z badań nad rodziną*, red. Teresa Kukołowicz (Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1984), 57–67; Jan Rostowski, *Zarys psychologii małżeństwa. Psychologiczne uwarunkowania dobranego związku małżeńskiego* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1987), 103; Franciszek Głód, *Religijność nupturientów. Przygotowanie do małżeństwa priorytetem duszpasterstwa rodzin* (Wrocław: Wrocławska Drukarnia Naukowa PAN, 2007); Grzegorz Pyżlak, *Recepcja przygotowania do małżeństwa w świetle badań narzeczonych* (Lublin: Polihymnia, 2007), 48–54; Teresa Rostowska, Patrycja Żylińska, „Stopień zaangażowania religijnego a poziom jakości małżeńskiej u partnerów”, w: *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*, red. Teresa Rostowska (Warszawa: Difin, 2009), 117–135; Zofia Dąbrowska, „Czym się charakteryzują współczesne małżeństwa w Polsce?”, *Małżeństwo i Rodzina* 4 (2005): 10.

⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego* (Poznań: Pallottinum, 1994), nr 28, (KKK).

Religijność człowieka w rozumieniu teologicznym to cnota moralna, która zdecydowanie najmocniej związana jest ze sprawiedliwością. Sprawiedliwe jest bowiem, że człowiek oddaje należną Bogu cześć. Dokonuje się to poprzez: kult wewnętrzny (adoracja, miłość, asceza, przeżycia religijne) oraz przez zorganizowany kult zewnętrzny (liturgia, sakramenty, ufność, bojaźń, praktyki religijne)⁶. Janusz Mariański dokonuje rozróżnienia na religijność kościelną, selektywną oraz pozakościelną. Ta pierwsza „jest ukierunkowana na wartości, normy, wzory zachowań i symbole przyjęte w Kościołach lub mniejszych grupach religijnych, a także w środowisku rodzinnym i utrwalona w ramach katechezy, liturgii oraz katechizacji dorosłych; pozwala rozstrzygać, czy i w jakim zakresie poszczególne osoby oraz grupy osób są religijne w ramach odniesienia do oczekiwań i wymogów Kościoła”⁷.

W bardzo zróżnicowanym spojrzeniu psychologicznym na rozumienie religijności warto przywołać definicję Briana Zinnbauera i Kennetha Pargamenta, którzy stwierdzają, że religijność to „osobiste lub grupowe poszukiwanie świętości, które rozwija się w ramach tradycyjnego, sakralnego kontekstu”⁸. Definicja ta wydaje się być najbliższa rozumieniu religijności przez teologię. Poszukiwanie bowiem świętości osobiście lub w zorganizowany i zinstytucjonalizowany sposób wymaga realizowania przekonań, praktyk i wartości dotyczących treści sakralnych. Tak rozumiana religijność uwzględnia kontekst społeczny, czyli relacje międzyludzkie. „Relacja do Boga zachodzi bowiem w szerszym kontekście społecznym, determinującym w dużym stopniu sposoby jej tworzenia i realizowania. Konsekwencje społecznych doświadczeń jednostki będą wpływać na rodzaje relacji religijnych zachodzących między osobą a Bogiem. W tym obszarze można również umiejscowić małżeństwo jako strukturę, w obrębie której występuje szereg interakcji o charakterze społecznym”⁹.

Stanisław Tokarski w swoich rozważaniach podejmuje się określenia, czym jest zarówno dojrzała religijność (określenie odnoszone jest do rzeczywistości teologicznej), jak też czym jest dojrzałość religijna (określenie odnoszone do rzeczywistości psychologicznej). Dojrzała religijność to, według przywołanego badacza, zespół zachowań religijnych charakteryzujących się odpowiednim stopniem doskonałości odpowiadającym maksymalnym standardom przyjętym w danej religii. Chodzi tu jednoznacznie o religijność kościelną. Wyznawcy konkretnej wspólnoty religijnej, upoważnieni przedstawiciele określają standardy wskazujące na dojrzałą religijność. Przedstawiciele innych dyscyplin niż teologia nie określają takich standardów. Socjologowie czy też psychologowie podejmują się co najwyżej określenia (wskazanie, badanie), na ile te standardy są realizowane. Psycholog może badać i opisywać standardy czy też kryteria dojrzałej religijności, może

⁶ Antoni Podsiad, *Słownik terminów i pojęć filozoficznych* (Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 2000), k. 761.

⁷ Janusz Mariański, „Religijność”, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 16 (Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 2012), k. 1416–1418.

⁸ Brian J. Zinnbauer, Kenneth I. Pargament, „Religiousness and spirituality”, w: *Handbook of the psychology of religion and spirituality*, red. Raymond F. Paloutzian, Crystal L. Park (New York: Guilford Press, 2005), 35.

⁹ Dariusz Krok, „Znaczenie religijności w formowaniu jakości życia małżonków”, *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 32 (2012): 56.

wyrażać opinię na temat wpływu religijności na inne sfery ludzkiego funkcjonowania, lecz z całą pewnością nie może wyznaczać standardów dojrzałej religijności¹⁰.

Nieco inaczej wygląda jednak kwestia dojrzałości religijnej. To pojęcie wyznacza bowiem stopień (etap) rozwoju danej osoby lub grupy osób, ich możliwości, świadczące o osiągnięciu dojrzałej religijności. Mamy tu więc do czynienia z aspektem psychologicznym odnoszonym do religijności. Tokarski wskazuje, że standardy religijne zawarte są w treści samej religii, a psychologia może jedynie za pomocą właściwych narzędzi badawczych określać etap rozwoju dojrzałości religijnej¹¹.

Zatrzymując się nad religijnością kościelną, czyli widząc ją w aspekcie teologicznym, należy sięgnąć do Bożego objawienia i nauczania Kościoła katolickiego. *Katechizm Kościoła Katolickiego* w poszczególnych częściach wyznacza w pewnym aspekcie obszary zaangażowania religijnego. Do każdej z części pewnie można odnieść słowa biblijne. Część pierwsza katechizmu to wyznanie wiary. Słowa Chrystusa: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu” (Mk 16,15) bezpośrednio wzywają do zaangażowania. Część druga katechizmu to celebrowanie misterium chrześcijańskiego (życie sakramentalne). Chrystus naucza, że „Nikt nie przychodzi do Ojca inaczej jak tylko przeze Mnie” (J 14,6). Można duszpastersko powiedzieć, że „przeze Mnie” to przede wszystkim sakramenty święte, które Chrystus ustanowił, zostawił i najpełniej jest w nich obecny. Część trzecia katechizmu to życie w Chrystusie (moralność). Można tu przywołać słowa błogosławieństw Chrystusa, ale istotą tej części katechizmu odzwierciedla centralny nakaz Nowego Testamentu: „Będziesz miłował Pana Boga twego całym swoim sercem, całą swoją duszą, całym swoim umysłem i całą swoją mocą. Będziesz miłował bliźniego swego jak siebie samego” (Mt 22, 37–40). W kontekście moralności chrześcijańskiej nie można zapomnieć o słowach Chrystusa wzywających do przemiany życia: „Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię!” (Mk 1,15). Część czwarta katechizmu to nauka dotycząca modlitwy chrześcijańskiej. Słowa Chrystusa zachęcające do wytrwałej modlitwy są przywoływane w nauczaniu apostoelskim i stanowią punkt wyjścia dla nauczania Kościoła: „Nieustannie się módlcie!” (1 Tes 5,17); „Świętymi bądźcie, bo Ja jestem święty” (1 P 1,16).

Dojrzała religijność chrześcijanina powinna prowadzić do realizacji świętości, realizowania dobra, do osobowej relacji człowieka z Bogiem, do przeciwstawiania się grzechowi. Istotnym aspektem dojrzałej religijności jest dynamizm w poznawaniu Boga, ciągła przemiana własnego życia, relacja z bliźnimi, dawanie świadectwa chrześcijańskiego życia oraz komunikatywne przekazywanie wiary i treści religijnych. Istotne jest także odkrywanie sensu życia i kształtowanie systemu wartości w oparciu o Boże objawienie. Aby tak rozumiana dojrzała religijność mogła być realizowana, konieczna jest jednak określona struktura osobowości człowieka – konieczna jest wręcz dojrzała osobowość.

Dojrzałość w psychologii ujmowana jest dwuaspektowo: jako proces rozwoju, który prowadzi do pewnego idealnego wzorca lub jako pewna potencjalność osoby. Pierwsze podejście związane jest procesem rozwoju i ma ścisły związek z określonym wiekiem życia. Drugie podejście uwzględnia wpływ uwarunkowań rozwojowych. Dojrzałość rozu-

¹⁰ Stanisław Tokarski, „Dojrzałość religijna”, w: *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, red. Stanisław Głaz (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2006), 147–148.

¹¹ Tokarski, „Dojrzałość religijna”, 147–149.

miana jest tu jako możliwość realizowania wzorca, umiejętność i mądrość w kierowaniu sobą. Takie ludzkie potencjalności związane są mocno z poczuciem odpowiedzialności, własnej godności oraz umiejętnością myślenia¹². „Dojrzałość związana jest z określonym kształtem osobowości, to można by oczekiwać, że jest czymś dość trwałym – nie oznacza to jednak, że osoba dojrzała zawsze, w każdych okolicznościach, będzie postępować w sposób „dojrzały”, czyli zgodny z tym, czego oczekuje od niej otoczenie”¹³. Dojrzałość religijna jako kategoria psychologiczna wskazuje na pewien stan osobowości zdolnej do realizowania religijności w sposób dojrzały. Przez analogię można powiedzieć o dojrzałości społecznej, szkolnej, emocjonalnej, psychicznej, fizycznej.

Literatura psychologiczna prezentuje kilka znaczących opisów dojrzałości religijnej¹⁴. Przedstawiają one różnorodne kryteria wskazujące na dojrzałość w aspekcie religijności. Jedną z podstawowych prezentacji jest typologia kryteriów według Gordona Allporta, którego uznaje się za pioniera badań nad dojrzałym oraz niedojrzałym poczuciem religijnym¹⁵. Allport wskazał na następujące kryteria dojrzałej religijności:

- 1) refleksyjność i krytyczność, czyli zdolność dostrzegania wielu elementów złożonej struktury przedmiotu religijnego i zachowania wobec niego;
- 2) autonomiczność, czyli duża niezależność motywacji religijnej od zaspokojenia bądź niezaspokojenia podstawowych potrzeb psychicznych;
- 3) stałość w postępowaniu i zwartość z zasadami moralnymi;
- 4) szerokość rozumienia znaczenia religii w życiu człowieka;
- 5) integralny charakter postaw religijnych. Zintegrowana, harmonijna zgodność wszystkich elementów osobowości;
- 6) heurystyczny/poszukujący charakter religijności¹⁶.

Wskazane przez Allporta kryteria dojrzałej religijności dostarczają informacji do dalszych poszukiwań. Allport, podejmując rozważania nad religijnością, traktował ją jako jedno ze źródeł integrujących osobowość człowieka. Podjęte przez niego rozważania stanowiły także bardzo istotny wkład w dyskusję nad religijnością w kontekście ważnego zaprzeczenia stanowisku psychoanalizy, a zwłaszcza twierdzeniu Freuda, który twierdził, że religijność człowieka dorosłego, a zwłaszcza obraz Boga, jest dalszym ciągiem projekcji obrazu ojca wywodzącego się z dzieciństwa. Wzajemna relacja dojrzałej religijności i dojrzałości religijnej nawiązuje do licznych koncepcji dojrzałej osobowości. Trafną syntezę obu tych rzeczywistości przedstawia Stanisław Tokarski. Autor ten przywołuje

¹² Arthur S. Reber, *Słownik psychologii* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2000), 148; Mirosław Nowosielski, „Dojrzałość osobowa chrześcijanina w perspektywie psychologicznej”, *Warszawskie Studia Teologiczne* 2 (2009): 289–298.

¹³ Jerzy Mellibruda, „Dojrzałość...”, dostęp 07.06.2016, www.psychologia.edu.pl/dziupla-jurka/teksty/1360-dojrzalosc.html.

¹⁴ W typologiach psychologicznych wielu autorów używa określenia „dojrzała religijność”.

¹⁵ Gordon Allport, „The religious context of prejudice”, *Scientific Study Religion* 5 (1966): 447–457.

¹⁶ Gordon Allport, *The Individual and his Religion. A psychological interpretation* (New York: MacMillan, 1976), 59–83; Tokarski, „Dojrzałość religijna”, 157–158; Stanisław Kuczkowski, *Psychologia religii* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 1993), 85–92.

koncepcje Gordona Allporta, Zdzisława Chlewińskiego i Romualda Jaworskiego¹⁷. Dojrzała religijność opisywana jest następującymi cechami (standardami):

1. nadaje cel i sens ludzkiemu życiu, kształtuje system wartości, wpływa na motywację i zachowanie;
2. ma charakter personalny – to relacja osobowa pomiędzy człowiekiem a Bogiem;
3. angażuje osobowość człowieka do poszukiwania i poznawania Boga;
4. aktualizuje treści religijne w życiu osoby;
5. ma charakter dynamiczny – doskonalenie się samego człowieka, jego relacji z Bogiem, innymi ludźmi i światem;
6. prowadzi do świętości – dokonuje się to we wspólnocie (grupie, kościele) z innymi ludźmi religijnymi (zaangażowanymi religijnie)¹⁸.

Wybrane kryteria jakości związku małżeńskiego

Literatura przedmiotu wyróżnia wiele terminów na określenie jakości małżeństwa. Spotyka się więc w literaturze określenia: sukces małżeński, szczęście małżeńskie, trwałość małżeństwa, przystosowanie małżeńskie, powodzenie małżeństwa, dojrzałość psychiczna do zawarcia małżeństwa, integracja małżeńska, dobór małżeński, satysfakcja małżeńska. Stosunkowo często jakość życia małżeńskiego jest rozpatrywana w ogólnej jakości życia. Dariusz Krok, nawiązując do takiego ujęcia, wyróżnia trzy obszary jakości życia małżeńskiego, w ramach których rozważa powiązania z religijnością: (1) ogólna satysfakcja z małżeństwa, (2) zobowiązanie małżeńskie i (3) rozwiązywanie konfliktów małżeńskich¹⁹.

W niniejszym artykule przyjęto termin jakość małżeństwa nawiązujący do definicji autorstwa Grahama Spaniera i Roberta Lewisa. Model teoretyczny tych autorów uznawany jest za najszerzej obejmujący swym zakresem znaczeniowym omawiane pojęcie. Spanier i Lewis rozumieją jakość małżeństwa bardzo wielowymiarowo, a w swoich rozważaniach biorą pod uwagę inne koncepcje teoretyczne. Teoria Spaniera i Lewisa nawiązuje np. do teorii wymiany Georgea Levingera, który wyodrębnił trzy fundamentalne czynniki ważne we wzajemnym doborze partnerów: czynniki przyciągające partnera (*attractions*), czynniki przeciwdziałające rozstaniu (*barriers*) oraz czynniki alternatywne (*alternate attractions*)²⁰. Na gruncie rozważań psychologicznych dotyczą-

¹⁷ Gordon Allport, *Osobowość i religia* (Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1988); Romuald Jaworski, „Religijność personalna – próba syntezy interdyscyplinarnej”, *Studia Płockie* 15 (1994): 132–134; Zdzisław Chlewiński, „Religia a osobowość człowieka”, w: *Religia w świecie współczesnym. Zarys problematyki religiologicznej*, red. Henryk Zimoń (Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2000), 89–128; Zdzisław Golan, „Pojęcie religijności”, w: *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, red. Stanisław Głaz (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2006), 71–79; Dariusz Krok, „Religia a funkcjonowanie osobowości człowieka”, *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 25 (2005): 88–112; Kenneth I. Pargament, Harold G. Koenig, Lisa M. Perez, „The many methods of religious coping: development and initial validation of RCOPE”, *Clinical Psychology* 56 (2000): 519–543.

¹⁸ Tokarski, „Dojrzałość religijna”, 164–165.

¹⁹ Krok, „Znaczenie religijności”, 55–72.

²⁰ George Levinger, „Marital cohesiveness and dissolution: An integrative review”, *Journal of Marriage and the Family* 27 (1965): 19–28; zob. także George Levinger, „A Social Psychological Perspective on Marital Dissolution”, *Journal of Social Issues* 1 (1976): 21–47; Robert A. Lewis, Graham B. Spanier, „Theorizing about the Quality

cych jakości i stabilności związku małżeńskiego dużą popularność zyskała teoria bilansu interakcji Johna Thibauta i Harolda Kelleya²¹, do której także nawiązują Spanier i Lewis.

Teoria jakości i stabilności związku małżeńskiego (diadycznego układu) sformułowana przez Lewisa i Spaniera ma mocne oparcie zarówno w rozważaniach teoretycznych, jak też danych empirycznych. „Jest próbą modelowego zestawienia czynników warunkujących prawidłowy dobór partnerów związku diadycznego, a więc również związku małżeńskiego. Co więcej, czynniki te mogą być traktowane jako kryteria, na podstawie których – lub raczej opierają się na fakcie ich występowania bądź braku – można rozpatrywać czy też oceniać stopień doboru, jak również poziom jakości funkcjonowania danego związku diadycznego”²².

Kluczowe pojęcie jakości małżeństwa wskazuje na subiektywną ocenę małżeństwa przez partnerów związku. Wskazuje się na zadowolenie, szczęście małżeńskie czy dopasowanie się małżonków. Lewis i Spanier postrzegają jakość małżeństwa w kategorii funkcji wieloczynnikowej. Do zmiennych wyjaśniających jakość małżeństwa zaliczają także czynniki, które istnieją przed małżeństwem, obok tych, które mają miejsce w małżeństwie: czynniki socjoekonomiczne oraz zyski powstałe w wyniku małżeńskiej interakcji (np. emocjonalne przywiązanie czy wzajemny szacunek)²³.

Rozważany model jakości związku wskazuje na sześć kluczowych procesów, w obrębie których wyjaśniane są wzajemne relacje: (1) osiągnięcie przez partnerów etapu dostrzeżenia wzajemnych podobieństw (tło społeczno-kulturowe, wartości, zainteresowania, osobowość); (2) dostrzeganie wzajemnego stosunku pary (łatwość komunikacji, pozytywna ocena drugiego, zadowolenie ze związku jako pary, walidacja obrazu samego siebie przez partnera); (3) osiągnięcie otwartości między partnerami poprzez wzajemne ujawnianie siebie; (4) osiągnięcie dokładności w podejmowaniu ról; (5) osiągnięcie interpersonalnej zgodności ról (obserwowane podobieństwo w zakresie osobowości, komplementarność ról, komplementarność potrzeb); (6) osiągnięcie diadycznej krystalizacji (postępujące wzajemne powiązania, funkcjonowanie jako diady, ustalanie wspólnych granic, zaangażowanie wzajemne, identyfikowanie się partnerów jako pary)²⁴.

Znaczącą rolę w analizowanym modelu pomiędzy partnerami odgrywa komunikacja interpersonalna. Lewis i Spanier, analizując w swoich badaniach uwarunkowania jakości związku małżeńskiego, stwierdzili, że wśród wielu czynników wpływających na ten wymiar małżeństwa należy uwzględnić tzw. przedmałżeńskie uwarunkowania, zmienne

and Stability of Marriage”, w: *Contemporary Theories About the Family*, t. 1, red. W.R. Burr, R. Hill, F.I. Nye, I.L. Reiss (New York, London: Free Press, 1979), 268–294.

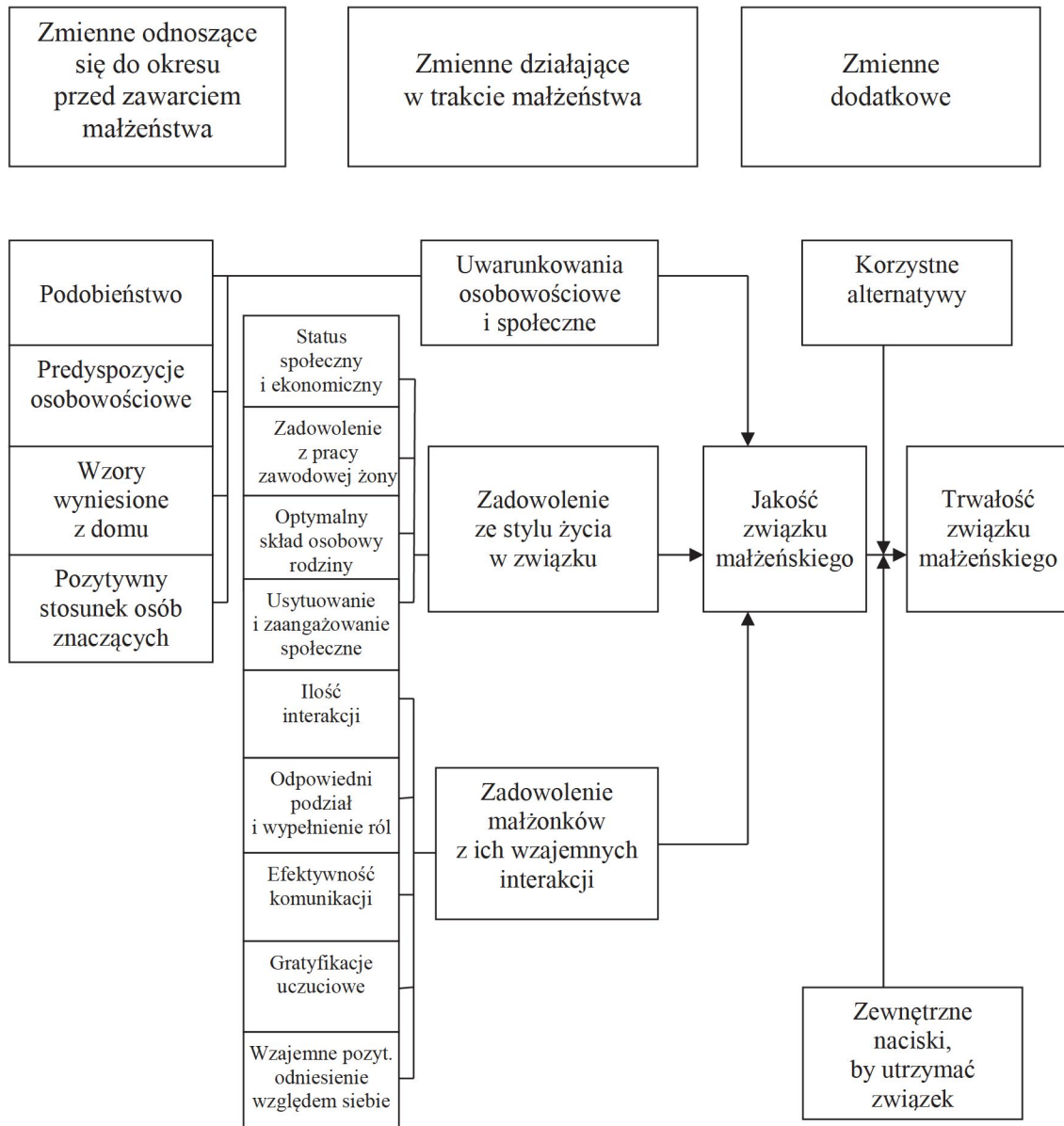
²¹ John W. Thibaut, Harold H. Kelley, *The Social Psychology of Groups* (New York: Print Book 1969); Harold H. Kelley, *Personal relationships: Their structures and processes* (Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 1979).

²² Rostowski, *Zarys psychologii małżeństwa*, 63.

²³ Lewis i Spanier, „Theorizing about the Quality”, 268–294; zob. także David R. Johnson, John N. Edwards, Alan Booth, „Dimensions of Marital Quality Toward Methodological and Conceptual Refinement”, *Journal of Family Issues* 1 (1986): 31–49.

²⁴ Rostowski, *Zarys psychologii małżeństwa*, 64, za: Robert A. Lewis, „A Developmental Framework for the Analysis of Premarital Dyadic Formation”, *Family Process* 1 (1972): 17–48.

działające w trakcie trwania małżeństwa oraz zmienne dodatkowe²⁵. Poszczególne czynniki wyjaśniające analizowane wymiary małżeństwa przedstawia poniższy schemat.

Schemat 1. Model jakości i trwałości związku małżeńskiego Lewisa i Spaniera²⁶

Wysoka jakość małżeńskiego związku przekłada się na wysoką stabilność, natomiast z niskiej jakości związku nie można wyciągać wniosku o jego niskiej stabilności. Istnieją bowiem sytuacje, w których niskiej jakości towarzyszy wysoka trwałość związku²⁷.

²⁵ Lewis i Spanier, „Theorizing about the Quality”, por. także Ingo Jacobs, *Quid pro quo? Partnerschaft als Austauschbeziehung* (Aachen: Grin Verlag GmbH 2007), 12.

²⁶ Lewis i Spanier, „Theorizing about the Quality”, 289.

²⁷ Lewis i Spanier, „Theorizing about the Quality”, 286–288; por. także Maria Ryś, *Zmodyfikowana Skala Jakości Związku Małżeńskiego* (Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych, Instytut Psychologii UKSW, 2005); Maria Chmielewska, „Jakość związku małżeńskiego a uzależnienie interpersonalne (cz. II)”, *Fides et Ratio* 1 (2012): 91.

Inną, równie szeroko obejmującą uwarunkowania jakości narzeczeństwa oraz małżeństwa jest tzw. strategia pomagania narzeczonym w ich wzajemnym poznawaniu się (*Facilitating Open Couple Communication, Understanding and Study* – FOCCUS)²⁸. Choć w niniejszym artykule nie będą analizowane kryteria tam zawarte, to warto zauważyć, że również ten model uwarunkowań jakości związku wskazuje na okres narzeczeński jako istotny dla formowania jakości życia małżeńskiego.

Spośród wielu uwarunkowań jakości związku w niniejszej analizie zatrzymano się na ogólnej jakości związku mierzonym standaryzowanym narzędziem Marii Ryś, na rozumieniu miłości przez partnerów związku oraz na wzajemnej komunikacji jako najmocniejszym predyktorze jakości małżeństwa ujawnianym już w narzeczeństwie.

Religijność a wybrane aspekty jakości związku narzeczeńskiego i małżeńskiego

Religijność nupturientów oraz małżonków wskazywana jest w literaturze jako obszar wyznaczający jakość aktualnego i przyszłego związku. Kwestionariusze psychologiczne mierzące poziom religijności nie różnicują jednak na religijność dojrzałą i niedojrzałą. Można zakładać, że nawet systematyczna modlitwa, silne przekonania religijne czy też zaangażowanie religijne (np. systematyczne chodzenie do kościoła) mogą być związane zarówno z dojrzałą osobowością, jak również z osobowością niedojrzałą. W tym drugim przypadku trudno jednak oczekiwać, aby religijność przekładała się na ogólną jakość życia czy też na jakość życia małżeńskiego.

Analizując związek religijności oraz jakości życia narzeczeńskiego i małżeńskiego, należy podkreślić, że wymiary religijności wśród badanych osób, gdy wykazują średnie lub niskie natężenie, nie przekładają się na jakość życia narzeczeńskiego lub małżeńskiego. Skoro religijność osoby uważa się za realizowaną wartość, to logiczną konsekwencją jest, że gdy ta wartość wykazuje niewielkie natężenie, to także w niewielkim stopniu przekłada się na jakość związku. Analizy empiryczne z wykorzystaniem religijności jako zmiennej niezależnej wykazują związek z jakością narzeczeństwa zasadniczo w ograniczonym zakresie. Poziom satysfakcji małżeńskiej bywa wyższy, gdy osoby stwierdzają, że religijność jest czynnikiem wiążącym. Należy jednak zauważyć, że gdy religijność jest ważna jedynie dla jednej osoby, wówczas ta sfera życia może wyraźnie wpływać zarówno pozytywnie, jak i negatywnie na stosunki małżeńskie i może być źródłem różnych konfliktów²⁹.

Romuald Jaworski łączy typ religijności personalnej z aktywnością, zaangażowaniem, spontanicznością, twórczością, otwartością, tolerancją, autonomicznością, poczuciem wolności „do”, poczuciem odpowiedzialności, świadomością celowości, allocentryzmem

²⁸ Barbara Markey, Marie Micheletto, *Facilitating Open Couple Communication, Understanding and Study (FOCCUS)* (Omaha, Nebraska: Family Life Office, Archdiocese of Omaha, 2000). Strategia została opracowana w 1985 roku przez konsultantów małżeńskich i rodzinnych w Stanach Zjednoczonych Ameryki: Barbara Markey, Marie Micheletto oraz Ann Becker. Uzyskiwany w inwentarzu wynik pozwala uzyskać informację na temat obszarów życia narzeczeńskiego, które należy szczegółowo przeanalizować, aby skuteczniej pomagać parom przygotowującym się do zawarcia małżeństwa.

²⁹ Markey, Micheletto, *Facilitating Open Couple*, 33–53.

i altruizmem oraz stabilnością³⁰. Natężenie personalnej relacji religijnej przekłada się na wyższą jakość komunikacji interpersonalnej wśród nupturientów oraz małżonków³¹. Związek zgodności przekonań religijnych małżonków z powodzeniem małżeństwa potwierdzają badania empiryczne. „Małżonkowie o podobnych postawach religijnych są bardziej zadowoleni ze związku, w porównaniu z osobami z małżeństw o różnych postawach w tym zakresie (...). Najlepsza dla efektywnego funkcjonowania małżeństwa jest zgodność partnerów w sferze decyzji, wyborów i postaw wobec wartości”³². Religijność „wykazuje istnienie zależności pomiędzy stopniem zaangażowania religijnego badanych osób a ich poziomem satysfakcji z małżeństwa. Osoby o personalnym typie religijności istotnie wyżej oceniają poziom jakości małżeńskiej w porównaniu z osobami o typie religijności apersonalnej”³³. Jest możliwe, że podobne zależności istnieją w narzeczeństwie. Anna Suchodolska i Tomasz Gosztyła zauważają, że narzeczeni o wysokiej religijności personalnej w porównaniu z osobami o niższym poziomie religijności personalnej lepiej oceniają aspekty wzajemnej komunikacji interpersonalnej: wzajemne wsparcie i zaangażowanie, równocześnie deklarując niższą deprecjację³⁴. Badania empiryczne potwierdzają, że „religijność personalna i religijny system znaczeń wiążą się pozytywnie z ogólną satysfakcją z małżeństwa oraz jej poszczególnymi aspektami. Wniosek ten skłania do uznania religijności za ważny predyktor jakości życia małżonków”³⁵.

Zgodność przekonań religijnych małżonków rozumiana jako zgodny system wartości i ogólnej orientacji życiowej wpływa na powodzenie małżeństwa. W nawiązaniu do religijności pojawia się także aspekt miłości bliźniego, czyli aspekt normy fundamentalnej w chrześcijaństwie. Norma ta powinna stanowić podstawę funkcjonowania każdego chrześcijanina zarówno w narzeczeństwie, jak i w małżeństwie³⁶.

Badania empiryczne związków religijności (zainteresowanie religijne, przekonania religijne, modlitwa, doświadczenie religijne, udział w nabożeństwach, ogólne nasilenie religijności) z rozumieniem miłości, komunikacją interpersonalną nupturientów oraz jakością związku zasadniczo nie wykazują silnych powiązań istotnych statystycznie. Można jednak zauważyć pewną tendencję, że im silniejsze są treści religijne oraz im ważniejsza jest religijność w osobistym życiu nupturientów, tym wyższe wyniki pojawiają się w wymiarze życia dotyczącym jakości związku. Jedynym wymiarem religijności, który wpływa na wskaźnik jakości związku narzeczeńskiego, są przekonania religijne.

³⁰ Romuald Jaworski, „Psychologiczna analiza religijności personalnej i apersonalnej”, *Częstochowskie Studia Teologiczne* 15–16 (1987–1988): 239–257; Romuald Jaworski, „Psychologiczne badania religijności personalnej”, *Zeszyty Naukowe KUL* 3–4 (1998): 77–88.

³¹ Romuald Jaworski, „Psychologiczna analiza religijności w perspektywie komunikacji interpersonalnej”, *Studia Psychologica* 4 (2002): 152; zob. także Anna Suchodolska, Tomasz Gosztyła, „Personalność relacji religijnej narzeczonych a jakość ich wzajemnej komunikacji interpersonalnej”, w: *Studia z Psychologii w KUL*, t. 16, red. Oleg Gorbaniuk, Beata Kostrubiec-Wojtachnio, Dagmara Musiał, Michał Wiechetek (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010), 23–40.

³² Suchodolska i Gosztyła, „Personalność relacji religijnej”, 29; zob. także Braun-Gałkowska, „Znaczenie religijności małżonków”, 57–67.

³³ Rostowska i Żylińska, „Stopień zaangażowania religijnego”, 133.

³⁴ Suchodolska i Gosztyła, „Personalność relacji religijnej”, 23–40.

³⁵ Krok, „Znaczenie religijności”, 61.

³⁶ Braun-Gałkowska, „Znaczenie religijności małżonków”, 57–67; Dąbrowska, „Czym się charakteryzują”, 10–11.

Religijność nupturientów to wymiar, który generalnie nie jest centralną wartością w ich życiu i nie wykazuje się wysoką intensywnością. Problemem jest także kwestia dojrzałej religijności. Analizując religijność wśród kobiet i mężczyzn, należy zauważyć, że religijność kobiet wykazuje jednak większe nasilenie niż religijność mężczyzn.

Badania wśród małżonków pod względem przynależności religijnej oraz w kwestii nierozzerwalności związku zgodnie z normą religii rzymskokatolickiej ukazują wyższą jakość relacji małżeńskiej niż wśród tych małżonków, którzy nie wykazują zaangażowania religijnego³⁷. Wydaje się, że te zależności – w jakimś cząstkowym wymiarze – można odnieść i porównać do relacji narzeczeńskich. „Zgodność przekonań religijnych męża i żony silnie wpływa na powodzenie ich małżeństwa, na odniesienie w nim sukcesu. Przede wszystkim dlatego, że obydwójce akceptują nierozzerwalność ich związku”³⁸. Narzeczeństwo nie zakłada nierozzerwalności, więc i religijność nie jest tu warunkiem, który będzie podnosił jakość związku. W grupie mężczyzn religijność zdecydowanie rzadziej współwystępuje z aspektami rozumienia miłości, komunikacji narzeczeńskiej oraz z jakością związku. Wymiary religijności wśród mężczyzn nie są także czynnikami wyznaczającymi jakość powyższych wskaźników narzeczeństwa. Wśród kobiet jedynie przekonania religijne współwystępują ze zobowiązaniem (wymiar miłości) oraz ze wskaźnikiem jakości związku³⁹.

Nieliczne powiązania religijności z wymiarami życia narzeczeńskiego mogą wynikać z faktu, iż badane osoby własną religijność bardziej deklarują niż przeżywają w życiu. Potwierdzeniem mogą być badania Marka Jarosza dotyczące powiązania religijności oraz relacji interpersonalnych wraz z różnymi uwarunkowaniami tej relacji. Osoby o dojrzałej relacji religijnej okazują brak wrogich zachowań w stosunku do partnerów relacji, mają też liczne i pozytywne kontakty z innymi ludźmi, wykazują opiekuńcze nastawienie do innych, udzielają wsparcia i posiadają świadomość powiązań społecznych⁴⁰.

Przeprowadzone przez Dariusza Kroka badania dotyczące religijności oraz jakości życia ujawniły, „że religijność wykazuje pozytywne, choć słabe, związki z hedonistyczną i eudajmonistyczną jakością życia. Związki religijności z hedonistyczną jakością życia są uwarunkowane zarówno wewnętrzną strukturą religijności, jak i wymiarami jakości życia (...). Religijność może być spostrzegana jako element motywacyjny i regulacyjny, silnie oddziałujący na sposób myślenia, odczuwania i zachowania człowieka”⁴¹. Krok, przywołując badania empiryczne dotyczące religijności oraz trzech wymiarów jakości życia małżeńskiego (satysfakcja z małżeńska, zobowiązanie małżeńskie oraz konflikty małżeńskie), potwierdza, że religijność wykazuje pozytywny, choć niezbyt mocny zwią-

³⁷ Braun-Gałkowska, „Znaczenie religijności małżonków”, 57–67; Krzysztof Cieślak, „Religijność a sukces małżeński”, *Problemy Rodziny* 6 (1991): 11–15; Joachim Engl, *Determinanten der Ehequalität und Ehestabilität. Eine fünfjährige Längsschnittstudie an heiratswilligen und jungverheirateten Paaren* (München: Institut für Forschung und Ausbildung in Kommunikationstherapie, 1997), 255.

³⁸ Zofia Dąbrowska, „Małżeństwa w Polsce współczesnej. Studium empiryczne”, w: *Rodzina w czasach szybkich przemian*, red. Zbigniew Tyszką (Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, 2002), 37–38.

³⁹ Sławomir Bukalski, *Style przywiązaniowe nupturientów oraz inne czynniki psychologiczne jako predyktory jakości narzeczeństwa. Analiza empiryczna* (Szczecin: Volumina.pl, Daniel Krzanowski, 2013), 303–316.

⁴⁰ Marek Jarosz, *Interpersonalne uwarunkowania religijności* (Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2003).

⁴¹ Krok, „Znaczenie religijności”, 58.

zek z jakością małżeństwa. W kontekście konfliktów małżeńskich Krok przywołuje innych badaczy, którzy potwierdzają, że religijność pozytywnie wpływa na zmniejszenie się konfliktów małżeńskich poprzez trzy główne mechanizmy obecne w procesie konfliktu: zapobieganie problemowi, rozwiązywanie konfliktu oraz wzajemne pojednanie⁴².

Poglądy reprezentowane czasami w społeczeństwie oraz często w działaniach pastoralnych jakoby każdy rodzaj religijności przekładał się na jakość związku narzeczeńskiego lub małżeńskiego, nie znajdują jednak silnego potwierdzenia w badaniach empirycznych. „Opinie na temat istnienia związku między religijnością małżonków a powodzeniem ich związku nie są jednoznacznie stwierdzone. Niektórzy autorzy przypuszczają, że dojrzała religijność sprzyja powodzeniu małżeństwa”⁴³. To stwierdzenie dotyczące małżonków można z całą pewnością odnieść do wyników badań prezentowanych także wobec narzeczonych.

Zakończenie

Czas przygotowania do małżeństwa daje nupturientom możliwość przyjrzenia się wyznawanym wartościom, w tym najwyższym wartościom ze sfery religii. Religijność nupturientów jako istotny wymiar życia przekłada się na preferowanie konkretnego modelu małżeństwa i rodziny (z najbardziej podstawowym podziałem na model religijny i laicki)⁴⁴. W wymiarze społecznym religijność nupturientów może odgrywać funkcję integrującą, natomiast w wymiarze osobistym może pełnić funkcję stabilizującą oraz zachęcającą do wysiłku. Poszczególne aspekty religijności ujawniają się poprzez zaangażowanie osobowe⁴⁵.

Badanie religijności i jej związku z postawami życiowymi potwierdza, że intensywne i dojrzałe życie religijne nupturientów jest pomocne w przezwyciężaniu wielu trudności, które mogą pojawiać się w przyszłym życiu, także tym narzeczeńskim, małżeńskim i rodzinnym. Religijność nupturientów oraz małżonków daje dużą szansę na poszukiwanie rozwiązania w trudnych sytuacjach wystawiających na próbę wzajemną miłość i wierność, w sytuacjach zmniejszającej się satysfakcji ze związku oraz w sytuacjach pojawiających się konfliktów. Kształtowanie i rozwój religijności, aż do osiągnięcia dojrzałej religijności u istoty religijnej, jest ciągle aktualne. Rozwijanie tego obszaru życia powinno dotyczyć zdobywania osobistego doświadczenia oraz poszerzania i ugruntowywania posiadanej wiedzy w zakresie wyznawanej wiary. „Dojrzałe życie religijne zawsze inspiruje dobre i szlachetne czyny (...). Dojrzała wiara w Boga wyzwala twórcze motywacje i siły, by zawsze szukać pozytywnego rozwiązywania powstających pomię-

⁴² Krok, „Znaczenie religijności”, 69–70, za: Nathaniel M. Lambert, David C. Dollahite, „How religiosity helps couples prevent, resolve, and overcome marital conflict”, *Family Relations* 4 (2006): 448; Annette Mahoney, „Religion in families, 1999–2009: A relational spirituality framework”, *Journal of Marriage and Family* 4 (2010): 805–807.

⁴³ Mieczysław Płopa, *Psychologia rodziny: teoria i badania* (Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2007), 233.

⁴⁴ Małgorzata Wyżlic, Julia Gorbaniuk, „Preferowane modele małżeństwa i rodziny przez młodzież na etapie bliźszego i bezpośredniego przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie”, *Roczniki Nauk o Rodzinie* 2 (2010): 191–206; por. także Sławomir Bukalski, Monika Rozwadowska, *Postawy narzeczonych wobec katolickiej etyki seksualnej* (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2011), 16–18.

⁴⁵ Jerzy Laskowski, „Religijność narzeczonych”, *Więź* 7–8 (1974): 154.

dzy ludźmi konfliktów”⁴⁶. Narzeczeństwo jawi się więc jako czas, w którym nupturiencki mogą dokonać klaryfikacji wartości, zredukować rozbieżności między wartościami deklarowanymi a realizowanymi oraz odwoływać się do preferowanych wartości, które mogą być istotnym elementem umacniającym przyszłe małżeństwo.

Bibliografia

- Allport, Gordon. *Osobowość i religia*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1988.
- Allport, Gordon. *The Individual and His Religion. A psychological interpretation*. New York: MacMillan, 1976.
- Allport, Gordon. „The religious context of prejudice”. *Scientific Study Religion* 5 (1966): 447–457.
- Braun-Gałkowska, Maria. „Znaczenie religijności małżonków dla powodzenia ich związku”. W: *Z badań nad rodziną*, red. Teresa Kukołowicz, 57–67. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1984.
- Bukalski, Sławomir. *Style przywiązaniowe nupturientów oraz inne czynniki psychologiczne jako predyktory jakości narzeczeństwa. Analiza empiryczna*. Szczecin: Volumina.pl, Daniel Krzanowski, 2013.
- Bukalski, Sławomir, Monika Rozwadowska. *Postawy narzeczonych wobec katolickiej etyki seksualnej*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2011.
- Chlewiński, Zdzisław. „Religia a osobowość człowieka”. W: *Religia w świecie współczesnym. Zarys problematyki religiologicznej*, red. Henryk Zimoń, 89–128. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2000.
- Chmielewska, Maria. „Jakość związku małżeńskiego a uzależnienie interpersonalne (cz. II)”. *Fides et Ratio* 1 (2012): 90–113.
- Cieślak, Krzysztof. „Religijność a sukces małżeński”. *Problemy Rodziny* 6 (1991): 11–15.
- Dąbrowska, Zofia. „Czym się charakteryzują współczesne małżeństwa w Polsce?”. *Małżeństwo i Rodzina* 4 (2005): 4–11.
- Dąbrowska, Zofia. „Małżeństwa w Polsce współczesnej. Studium empiryczne”. W: *Rodzina w czasach szybkich przemian*, red. Zbigniew Tyszka, 29–43. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, 2002.
- Engl, Joachim. *Determinanten der Ehequalität und Ehestabilität. Eine fünfjährige Längsschnittstudie an heiratswilligen und jungverheirateten Paaren*. München: Institut für Forschung und Ausbildung in Kommunikationstherapie, 1997.
- Głód, Franciszek. *Religijność nupturientów. Przygotowanie do małżeństwa priorytetem duszpasterstwa rodzin*. Wrocław: Wrocławska Drukarnia Naukowa PAN, 2007.
- Golan, Zdzisław. „Pojęcie religijności”. W: *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, red. Stanisław Głaz, 71–79. Kraków: WAM, 2006.
- Jacobs, Ingo. *Quid pro quo? Partnerschaft als Austauschbeziehung*. Aachen: Grin Verlag GmbH 2007.
- Jarosz, Marek. *Interpersonalne uwarunkowania religijności*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2003.

⁴⁶ Głód, *Religijność nupturientów*, 53; por. także Tokarski, „Dojrzałość religijna”, 147–178.

- Jaworski, Romuald. „Psychologiczna analiza religijności personalnej i apersonalnej”. *Częstochowskie Studia Teologiczne* 15–16 (1987–1988): 239–257.
- Jaworski, Romuald. „Psychologiczna analiza religijności w perspektywie komunikacji interpersonalnej”. *Studia Psychologica* 4 (2002): 143–166.
- Jaworski, Romuald. „Psychologiczne badania religijności personalnej”. *Zeszyty Naukowe KUL* 3–4 (1998): 77–88.
- Jaworski, Romuald. „Religijność personalna – próba syntezy interdyscyplinarnej”. *Studia Płockie* 15 (1994): 132–134.
- Johnson, David R., John N. Edwards, Alan Booth. „Dimensions of Marital Quality Toward Methodological and Conceptual Refinement”. *Journal of Family Issues* 1 (1986): 31–49.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallottinum, 1994.
- Kelley, Harold H. *Personal relationships: Their structures and processes*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 1979.
- Krok, Dariusz. „Religia a funkcjonowanie osobowości człowieka”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 25 (2005): 88–112.
- Krok, Dariusz. *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*. Opole: Redakcja Wydawnictw WT UO, 2009.
- Krok, Dariusz. „Znaczenie religijności w formowaniu jakości życia małżonków”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 32 (2012): 55–72.
- Kuczkowski, Stanisław. *Psychologia religii*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 1993.
- Lambert, Nathaniel M., David C. Dollahite. „How religiosity helps couples prevent, resolve, and overcome marital conflict”. *Family Relations* 4 (2006): 439–449.
- Laskowski, Jerzy. „Religijność narzeczonych”. *Więź* 7–8 (1974): 154–163.
- Levinger, George. „A Social Psychological Perspective on Marital Dissolution”. *Journal of Social Issues* 1 (1976): 21–47.
- Levinger, George. „Marital cohesiveness and dissolution: An integrative review”. *Journal of Marriage and the Family* 27 (1965): 19–28.
- Lewis, Robert A. „A Developmental Framework for the Analysis of Premarital Dyadic Formation”. *Family Process* 1 (1972): 17–48.
- Lewis, Robert A., Graham B. Spanier. „Theorizing about the Quality and Stability of Marriage”. W: *Contemporary Theories About the Family*, t. 1, red. W.R. Burr, R. Hill, F.I. Nye, I.L. Reiss, 268–294. New York, London: Free Press, 1979.
- Mahoney, Annette. „Religion in families, 1999–2009: A relational spirituality framework”. *Journal of Marriage and Family* 4 (2010): 805–827.
- Mariański, Janusz. „Religijność”. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 16 (k. 1416–1418). Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 2012.
- Markey, Barbara, Marie Micheletto. *Facilitating Open Couple Communication, Understanding and Study (FOCCUS)*. Omaha, Nebraska: Family Life Office, Archdiocese of Omaha, 2000.
- Mellibruda, Jerzy. „Dojrzałość...”. Dostęp 07.06.2016. www.psychologia.edu.pl/dziupla-jurka/teksty/1360-dojrzalosc.html.
- Nowosielski, Mirosław. „Dojrzałość osobowa chrześcijanina w perspektywie psychologicznej”. *Warszawskie Studia Teologiczne* 2 (2009): 289–298.

- Pargament, Kenneth I., Harold G. Koenig, Lisa M. Perez. „The many methods of religious coping: development and initial validation of RCOPE”. *Clinical Psychology* 56 (2000): 519–543.
- Plopa, Mieczysław. *Psychologia rodziny: teoria i badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2007.
- Podsiad, Antoni. *Słownik terminów i pojęć filozoficznych*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 2000.
- Prężyna, Władysław. *Funkcja postawy religijnej w osobowości człowieka*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1981.
- Pyżlak, Grzegorz. *Recepcja przygotowania do małżeństwa w świetle badań narzeczonych*. Lublin: Polihymnia, 2007.
- Reber, Arthur S. *Słownik psychologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2000.
- Rostowska, Teresa, Patrycja Żylińska. „Stopień zaangażowania religijnego a poziom jakości małżeńskiej u partnerów”. W: *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*, red. Teresa Rostowska, 117–135. Warszawa: Difin, 2009.
- Rostowski, Jan. *Zarys psychologii małżeństwa. Psychologiczne uwarunkowania dobrego związku małżeńskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1987.
- Ryś, Maria. *Zmodyfikowana Skala Jakości Związku Małżeńskiego*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych, Instytut Psychologii UKSW, 2005.
- Suchodolska, Anna, Tomasz Gosztyła. „Personalność relacji religijnej narzeczonych a jakość ich wzajemnej komunikacji interpersonalnej”. W: *Studia z Psychologii w KUL*. T. 16, red. Oleg Gorbaniuk, Beata Kostrubiec-Wojtachnio, Dagmara Musiał, Michał Wiecheteck, 23–40. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010.
- Thibaut, John W., Kelley, Harold H. *The Social Psychology of Groups*. New York: Print Book 1969.
- Tokarski, Stanisław. „Dojrzałość religijna”. W: *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, red. Stanisław Głaz, 147–178. Kraków: WAM, 2006.
- Wyżlic, Malgorzata, Julia Gorbaniuk. „Preferowane modele małżeństwa i rodziny przez młodzież na etapie bliższego i bezpośredniego przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie”. *Roczniki Nauk o Rodzinie* 2 (2010): 191–206.
- Zinnbauer, Brian J., Kenneth I. Pargament. „Religiousness and spirituality”. W: *Handbook of the psychology of religion and spirituality*, red. Raymond F. Paloutzian, Crystal L. Park, 35. New York: Guilford Press, 2005.

Streszczenie

Artykuł podejmuje problematykę religijności nupturientów oraz małżonków widzianą jako kryterium jakości narzeczeństwa i małżeństwa. Pierwsza część artykułu prezentuje kryteria dojrzałej religijności. Tylko taka bowiem religijność może być związana z kształtowaniem zarówno ogólnej jakości życia człowieka, jak również życia w związku małżeńskim. Część druga artykułu nawiązuje do teorii jakości związku autorstwa Grahama Spaniera i Roberta Lewisa. Model tych autorów uznawany jest za najszerzej obejmujący swym zakresem znaczeniowym omawiane pojęcie, czyli jakość związku małżeńskiego. Trzecia część artykułu ukazuje związku religijności z ogólną jakością małżeństwa, z komunikacją interpersonalną oraz z rozumieniem miłości.

Słowa kluczowe: narzeczeństwo, małżeństwo, jakość związku, teoria jakości związku małżeńskiego, komunikacja interpersonalna, miłość w narzeczeństwie i małżeństwie

Abstract

RELIGIOUSNESS AS THE CRITERION OF THE QUALITY OF THE ENGAGEMENT PERIOD AND MARRIAGE

The article deals with the issue of the religiousness of nupturients and married couple perceived as the criterion of the quality of the engagement period and marriage. The first part of the article presents the criteria of mature religiousness. Only such religiousness may be connected with shaping the overall quality of people's life and the quality of living in marital relationship. The second part of the article relates to the theory of the quality of marital relationship by Graham Spanier and Robert Lewis. Their model seems to be the widest-ranging in terms of the meaning of the issue in question, namely the quality of marital relationship. The third part of the article presents the connection between religiousness and the overall quality of marriage with interpersonal communication and the understanding of love.

Keywords: engagement period, marriage, quality of marital relationship, theory of the quality of marital relationship, interpersonal communication, love in the engagement period and marriage